

Rapport

Vatikanet og Ustasjas jødegull

Av Claes Tande, katolsk prest, Oslo

Den 3.6. bragte Aftenposten en reportasje som felende begynner: «Vatikanet får svi for nazi-tiden – ikke bare nøytrale nasjoner, men også Vatikanet, hjalp Hitler og hans forbundsfeller, ifølge en rapport fra USA.» Her er det dårlig samsvar mellom hva denne rapporten fra amerikansk UD (Eizenstat-rapporten) faktisk hevder, og det avisens referat påstår at den hevder. Noe av problemet, men ikke alt, er slurv fra Aftenpostens side.

Aftenpostens slurv: Det er feil når det skrives at rapporten lar Vatikanet svi for nazitiden, og at den hevder at Vatikanet hjalp Hitler. De uhumskehetene rapporten legger for Vatikanets dør, gjelder tiden etter krigens slutt. Det hevdes videre at rapporten omtaler «... Vatikanets delaktighet i å hjelpe medlemmer av det nazistiske Ustasja-regimet i Kroatia under ... krigen». Men det gjør den ikke. Videre skriver Aftenposten:

«Vatikanets rolle: Et anslått beløp på 80 mill. dollar fra kroatiske Ustasja ble overført til Sveits og hjalp til med å finansiere mange Ustasja-folks flukt til Sør-Amerika, mens mange Ustasja-ledere kunne gjemme seg bort i Roma, der de fant et tilfluktssted på det pavelige instituttet San Girolamo.» På begge punkter er Andenæs' fremstilling svak. Angående overføringen av penger (eller gulltransporten, som rapporten i virkeligheten omtaler) fra Kroatia til Sveits, hevder rapporten ingen steder at Vatikanet var innblandet. Den antydningen er Aftenposten alene om.

Eizenstats slurv: Hva gjelder annet punkt, skjuling av Ustasja-folk i San Girolamo, er feilkilden undersekretær Stuart Eizenstat, som under sin presentasjon av rapporten 2.6. i Washing-

ton sa at Ustasjas ledere flyktet til Italia, der de «søkte tilflukt i San Girolamo». At han da og flere ganger ellers gikk milevidt lenger enn den rapporten han presenterte, aner ikke journalistene. Rapporten identifiserer forøvrig viktig og riktig San Girolamo som et kollegium utenfor og uavhengig av Vatikanet for kroatiske prester som studerte i Roma, men at Ustasja hadde plassert en agent der som koordinerte bl.a. Ustasja-folks flukt.

Eizenstat-rapportens slurv: Selv om rapporten ikke inneholder mye av det Aftenposten hevder, antyder den at Ustasja-verdier på et tidspunkt etter krigen var i Vatikanet. Man blir dog skuffet når man ønsker indiser/beviser, det blir med halvkvedede viser. Rapporten innrømmer at etterretningsmaterialet fra Roma var spekulativt, ubekreftet og det som kyskt kalles «unevaluated», men blir ikke av den grunn varsom. Det eneste «bastante» den bringer om kroatiske jødegull i Vatikanet, er dette: I note 37 oppgis et brev av 21.10.1946, der etterretningsmannen Bigelow skriver til US Treasury at slike midler på et tidspunkt ble oppbevart i Vatikanet. Vi gis ingen innsikt i hvor han hadde dette fra.

Men det vet vi fra før: 1.7.1997 ble det medierabalter da dette dokumentet fra OSS (forløperen til CIA) ble nedgradert og kjent. Bigelow hadde vist til en anonym italiensk kilde. Vatikanets pressetalsmann sa om dette: «Meldingen har ingenting med virkeligheten å gjøre. Den angivelige informasjon – som er helt uten dokumentasjon – er utelukkende basert på «en pålitelig italiensk kilde» som, dersom den overhodet har eksistert, er uidentifisert og hvis pålitelighet er mer enn tvilsom.»

Men hvor kommer historien fra? Vi vet ikke, men kan gjette. En ledende kjenner av Vatikanet under krigen og tidlig etterkrigstid, historikeren Robert Graham, har gransket mange røverhistorier om Vatikanet som dukket opp etter krigen. Særlig én bløffmaker, Virgilio Scattolini, fikk mange, og ikke minst OSS, på limpinnen («The Vatican and Communism during World War II», 1996, s. 111–112). Han solgte sine klienter skildringer av Vatikan-korrespondanse og -virksomhet – alt sammen fabrikkert av ham selv. Etterhvert som hans ofre anta uråd, fant han nye avtagere, bl.a. Roma-avdelingen av OSS, som betalte godt. I 1948 ble han avslørt, dømt og fengslet. Men de anonymiserte meldingene finnes ennå bl.a. i etterretningstjenestenes arkiver –

som minefelter for intetanende forskere.

Om dette er en Scattolini-skrøne eller ikke, er det i alle fall et nokså dårlig bevis. USAs Vatikan-ambassadør, Raymond Flynn, har sagt seg enig: «Av de 15 millioner sider dokumenter fra riksarkivet som har med nazi-gull å gjøre, er det så langt bare ett dokument som nevner Vatikanet. Dette dokumentet er såvagt, er uten detaljer som når, hvor, hvordan og hvem, og baserer seg på en uidentifisert kilde.» Man burde ikke ha vært så snar med å sende ut en slik melding; USA burde ikke «ta del i et urettmessig angrep på Kirkens renommé», skrev Flynn.

Til slutt om Ustasja-flyktningene: Det er et faktum at Ustasja hadde en agent, presten Draganovic, i prestekollegiet San Girolamo. Han hadde tidligere ledet Kroatias konfiskering av serbisk eiendom i Bosnia. Etter krigen hjalp han byens kroatiske flyktninger, blant dem Ustasja-forbrytere som ville til Argentina. Dette ble finansiert på mange vis, bl.a. av kroater i USA og sikkert også av midler Ustasja hadde lurt unna. Men vil man legge ansvaret for dette for Vatikanets dør, har man virkelig innført «det utvidede Vatikanbegrep», så det inkluderer enhver fusentast i Roma med prestesnipp – inkludert amerikanske, russiske og tyske agenter som opererte i det kirkelige miljø. Ganske snart innledet USAs kontraspionasje samarbeid med Draganovic, fordi han var så god til å smugle folk ut fra Østblokken. Han var amerikansk agent til 1962. Vatikanet hadde flere år tidligere fått det kroatiske kollegium til å hive ham på dør. Senere dro han til Jugoslavia, og opptrådte så på radio der med ros av Tito. Draganovic tjente mange herrer. Men han var ikke Vatikanets mann.